

Viri:

1. BS 4971, part 2, 1980: Recommendations for repair and allied processes for the conservation of documents.
2. G.M. in D.G.Cunha: Conservation of Library materials, 2nd ed. Scarecrow press, 1971.
3. Bernard C. Middleton: The Restoration of Leather Bindings. Library Technology Program No 18, 1972.

KNJIŽNICA POLJE V LJUBLJANI V LUČI TRADICIJE IN VERIFICIRANE KONCEPCIJE RAZVOJA SLOVENSKEGA SPLOŠNOIZOBRAŽEVALNEGA KNJIŽNIČARSTVA IZ LETA 1971

(Marina-Roža Janežič)

I. UVOD

Srednjeročno obdobje 1981-1985 se izteka. Ob pripravi novega srednjeročnega načrta razvoja splošnoizobraževalnih knjižnic pri nas in zlasti ob pripravi usmeritev do leta 2000 bo treba razčistiti nekatere dileme, ki se kažejo v razvoju SIK na mestnem in primestnem območju Ljubljane. V čem je problem? Gre za dejstvo da nekatere SIK na sedežih nekdanjih ljubljanskih občin presegajo načrtovan razvoj slovenskih SIK iz leta 1971 in verificirane usmeritve razvoja na območju ljubljanskih občin leta 1973.

Tak primer je knjižnica Polje, enota Knjižnice Jožeta Mazovca v Ljubljani, ki je občinska matična knjižnica za občino Ljubljana Moste - Polje.

II. NEKAJ ZGODOVINSKIH PODATKOV

Knjižničarstvo ima v Polju ter njegovi širši in ožji okolici dolgo tradicijo. Že med obema vojnama so delavci ustanovili v Polju, Zadvoru, Zalogu in Zadobravi delavsko-prosvetna društva Svoboda. Vsa ta društva so imela tudi knjižnice, ki so jih vodili volonterji. To so bili zametki prvih javnih knjižnic na tem področju.

Po vojni so nastale javne ljudske knjižnice v Polju, Zadvoru, Zalogu, Dolskem, Prežganju in Lipoglavu. V Papirnici Vevče in v Psihiatrični bolnišnici na Studencu sta nastali sindikalni knjižnici. Vendar so imele vse te knjižnice le po nekaj sto

knjig, nobena tudi ni imela profesionalnega kadra. Knjige so nabavljali in izposojali volonterji, v glavnem iz vrst prosvetnih delavcev. Ti so v prvih povojnih letih gotovo opravili zelo pomembno delo pri približevanju dobre knjige bralcu, vendar amatersko delo ni omogočalo razvoja.

Največja med temi knjižnicami je bila Ljudska knjižnica Polje, ki je tudi edina med javnimi knjižnicami na tem področju preživela in uspešno živi še danes.

Ljudsko knjižnico Polje so ustanovili 1946. leta. Nekaj časa je bila podružnica Mestne knjižnice v Ljubljani, leta 1957 pa je postala občinska ustanova tedanje občine Polje. Po priključitvi občine Polje občini Moste, sta se leta 1968 združili Ljudska knjižnica Polje in Ljudska knjižnica Moste v Knjižnico Jožeta Mazovca v Ljubljani. Šele s to združitvijo so bili podani trdni temelji za razvoj sodobnega knjižničarstva v Polju.

III. NASTAJANJE SODOBNE KNJIŽNICE V POLJU

Knjižnica more polno zaživeti, če so podani trije osnovni pogoji:

- da ima primeren prostor in opremo,
- dovolj knjig po številu in vsebini in
- usposobljene delavce.

1. Prostori in oprema

Knjižnica v Polju je imela svoj prostor sprva v nekdanjem združenem domu ob Zaloški cesti na 50 m² površine. Za tedanje razmere je imela sorazmerno veliko prostora in je bila zato 1956 ena prvih knjižnic v Sloveniji, ki je lahko uvedla "prost pristop". To pomeni, da so imeli bralci dostop do polic in so si knjige lahko sami izbirali. Vendar se je knjižnica kmalu iz nekdanj prijetnega prostora začela spreminjati v pravo knjižno skladišče in je bila potreba po večjih prostorih več kot očitna.

V letu 1974 se je knjižnica preselila s 50 m² na 140 m² površine v klet stare osnovne šole v Polju. Ob preselitvi je bil pogled v knjižnico zavidanja vreden - ločen pionirski oddelek z nizkimi policami, pravljlična soba, poseben oddelek za izposajo na dom odraslim bralcem, bralnica s poučno in priročno literaturo s 16 sedeži. Od vsega je do danes ostalo bore malo. Iz leta v leto smo dodajali nove police, višali dotedanje, krčili prostor za sedeže v bralnici. Danes je knjižnica spet vse

bolj podobna skladišču za knjige kot sodobni splošnoizobraževalni knjižnici. Edini prostor, ki je ostal neokrnjen, je pravljična soba. Velika pomanjkljivost sedanjih prostorov je tudi to, da so v kleti in ni dnevne svetlobe.

Po opremljenosti je bila knjižnica v Polju ena prvih SIK v Ljubljani, ki je imela poleg standardne tudi dodatno funkcionalno opremo. Že leta 1978 smo s finančno pomočjo Občinske kulturne skupnosti Ljubljana Moste - Polje kupili radiokasetofon in diaproyektor. Oboje nam koristi zlasti pri posebnih oblikah literarne vzgoje.

2. Knjižnično gradivo

Začetno število knjig je bilo sila skromno. Leta 1946 je imela knjižnica 1461 knjig, povečini knjižni sklad bivše knjižnice Svobode. Do leta 1956, ko je knjižnica prešla na sodoben način izposoje, je število knjig že naraslo na 6669 enot. V naslednjih dvajsetih letih se je število knjig več kot podvojilo in nato stalno raste. V letu 1983 je imela knjižnica 27.013 knjižnih enot. To je več kot jih ima marsikatera občinska matična knjižnica v Sloveniji.

Poleg knjižnega gradiva je začela knjižnica v Polju uvajati tudi neknjižno gradivo - kasete, igrače in diafilme. Z uvedbo tega gradiva je dobila knjižnica tudi pomembno socialno vlogo, saj je tako postalo to gradivo dostopno tudi socialno šibkim občanom.

3. Knjižnični delavci

Šele leta 1950 je knjižnica dobila prvega profesionalnega delavca - knjižničarskega manipulanta.

Trenutno opravljajo vse delo 4 delavci - 2 izposojevalca, 1 informator in 1 delavec za posebne oblike knjižne in knjižnične vzgoje. Za dosednji obseg dela bi nujno potrebovali vsaj še 1 izposojevalca. Vsi ti delavci so potrebni le za strokovno delo z uporabniki, pri tem pa še vedno ostane odprto vprašanje tehnične opreme in nege knjižničnega gradiva, ki ga morajo sedaj opravljati poljski knjižnični delavci sami.

IV. DEJAVNOST KNJIŽNICE

Knjižnica Jožeta Mazovca Polje je locirana v krajevni skupnosti Polje. S svojo dejavnostjo pokriva še Krajevno skupnost Vevče - Zg. Kašelj in Novo Polje. Iz tega območja je včlanjenih v knjižnico Polje 22,5% prebivalcev.

Delno pa pokriva tudi Krajevno skupnost Zadvor in Zadobrova - Sneberje. Obiskovalci iz teh KS so vezani na uporabo mestnega avtobusa, zato večina obiskuje knjižnico v Mostah ali druge v mestu, ker združijo obisk knjižnice z drugimi opravki. Iz tega širšega območja delovanja je včlanjenih v knjižnico Polje 10,8% prebivalcev.

Obisk bralcev je naraščal postopno in dosega število 30.000, izposoja knjig pa od 60.000 do 65.000 enot letno.

Leto	Štev.obiskovalcev	Štev.izposojenih knjig
1950	7.872	13.778
1967	13.804	33.911
1973	21.753	35.975
1983	32.510	61.944
1984	31.663	65.458

Obisk se je v desetletju povečal za 66%, izposoja pa za 58%.

Seveda pa naše dejavnosti ne predstavlja samo izposoja. Prav Knjižnica Jožeta Mazovca Polje je bila prva splošnoizobraževalna knjižnica v Ljubljani, ki se je poleg Pionirske knjižnice, začela načrtno ukvarjati s posebnimi oblikami dela z bralci. Že od vsega začetka je bila v naši knjižnici posebna pozornost posvečena delu z mladino. Ker je knjižnica v pri mestnem okolju, kjer drugih kulturnih ustanov ni, je prav knjižnica prvi kulturni prostor, s katerim se srečajo mladi prebivalci. Zanje pripravljamo posebne oblike, kot so Obisk v knjižnici, Ura pravljic, Pravljične uganke, Literarna križanka, Srečanje z ustvarjalcem itd. Seveda smo vso to dejavnost uvajali postopno in se prilagajali željam in potrebam obiskovalcev.

Število obiskov posebnih oblik literarne vzgoje nenehno narašča.

Odziv osnovnih šol je vse večji, kajti nobena od osnovnih šol na našem področju nima ustrezne knjižnice, ne dovolj knjig in ne dovolj knjižničnih delavcev za toliko učencev, s povezovanjem vzgojnovarstvenih organizacij s svojim okoljem in z njihovim odpiranjem navzven, je tudi njihova želja po sodelovanju vedno večja.

Leta 1981 smo uvedli povsem novo dejavnost v knjižničarstvu - igranje.

Čeprav smo želeli, da bi bili posebnih oblik literarne vzgoje deležni vsi občani, je še vedno pretežna večina vseh oblik namenjena otrokom. Že več let si prizadevamo, da bi k posebnim oblikam literarne vzgoje pritegnili tudi srednješolce, vendar nam to ne uspe. Res je, da število vpisanih bralcev - srednješolcev iz leta v leto raste, vendar jih je k drugim oblikam dela težko pritegniti. Najbrž je krivda tudi v tem, da na našem področju ni nobene srednje šole. Vsi srednješolci se vozijo v Ljubljano in se tudi v interesne dejavnosti vključujejo v mestu.

Edina oblika literarne vzgoje za odrasle, ki smo jo doslej uveljavljali, so razstave. Razstave postavljamo v bralnici in izposojevalnici. So tematske in poskušajo bralca opozoriti na pomembne dogodke, avtorje, zanimive knjige, novitete idr. Ponavadi se povpraševanje po razstavljenih knjigah poveča. Tako poskušamo s to dejavnostjo vzgajati tudi okus bralcev.

S primerjavo statističnih podatkov o slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, ugotovimo, da se s svojo dejavnostjo in po doseženi razvojni stopnji knjižnica v Polju uvršča med tip knjižnic, kakršne so v Ajdovščini (III), Brežicah (II), Postojni (II), Sežani (III) in Tolminu (III), ki so bile po slovenski koncepciji iz leta 1971 določene za knjižnice III. skupine in nekatere celo II. skupine.

LETO 1968	Knjižni sklad	Prirast	Izposoja	Obisk
Murska Sobota	39.000	2.218	13.929	12.157
Domžale	12.320	1.775	22.483	9.056
Škofja Loka	15.534	1.119	20.101	15.331
Mariborska matična študijska knjižnica	140.433	3.495	13.863	33.530
Brežice	8.820	621	15.626	13.467
Postojna	13.666	1.089	23.453	9.751
Sežana	15.602	555	12.435	7.693
Tolmin	10.735	716	12.757	7.075
Polje (zatečeno stanje)	14.112	1.477	33.911	13.804

LETO 1982	Knjižni sklad	Prirast	Izposoja	Obisk
Slovenska Bistrica	25.833	1.517	54.189	25.337
Slovenske Konjice	25.083	907	31.112	15.765
Šmarje pri Jelšah	25.333	1.947	27.264	12.904
Trbovlje	24.260	2.995	51.039	23.310
Tržič	26.525	1.556	61.330	23.816
Murska Sobota	23.710	1.453	8.619	4.595
Ptuj	25.251	240	18.375	9.087
Polje	25.317	1.485	60.780	30.603

KNJIŽNICA JOŽETA MAZOVCA POLJE DANES IN JUTRI

In zakaj je prišlo do tolikšnega razvoja knjižnice v Polju?

Polje je staro primestno naselje z močno lokalno tradicijo. Do leta 1968 je bilo središče občine. Prebivalci so že od nekdaj svoje potrebe zadovoljevali v domačem kraju in so odhajali v Ljubljano le izjemoma. Doma so imeli zaposlitev (kmetje ali delavci v Papirnici Vevče, obratu Emona, Saturnusu, Obloge-Slikoplastike), trgovine, pošto, cerkev in v novejšem času tudi banko. Ker tako potrebe po odhajanju v mesto niso čutili, so tudi v knjižnico prihajali z vedno novimi zahtevami. Tako je knjižnica v Polju vedno bolj prerasčala iz izposojevališča v knjižnico III. skupine.

Že ob pripojitvi h KJM Moste leta 1968 je bila knjižnica v Polju, v primerjavi s knjižnicami v slovenskih občinskih središčih, močno razvita. Njen knjižni sklad je bil večji kot npr.: v knjižnicah v Domžalah, Brežicah, Postojni, Tolminu; imela je večji prirast kot knjižnice v Škofji Loki, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu; izposoja je bila večja kot v Murski Soboti, Domžalah, Škofji Loki, Mariborski matični študijski knjižnici, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu; obisk pa je bil večji kot v Murski Soboti, Domžalah, Brežicah, Postojni, Sežani in Tolminu. Seveda je bilo potem nemogoče samo vzdrževati zatečeno stanje, saj so vsi pričakovali, da se bo knjižnica razvijala naprej. Ko je bila leta 1971 sprejeta koncepcija razvoja slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnic, je torej

knjižnica Polje s svojo dejavnostjo že močno izstopala iz nje in stali smo pred dilemo: kaj sedaj? Razvoj naprej ali načrtno zaviranje razvoja? Kaj pa če bi bilo Polje ostalo samostojna občina? Potrebe in zahteve bralcev so bile iz leta v leto večje in tako so nas pravzaprav uporabniki sami prisilili v tak razvoj. Še zlasti je pritisk na knjižnico Polje velik zato, ker razen krajeвне knjižnice v Novih Fužinah, ki je nastala v letu 1984, drugih izposojevališč v moščanski občini ni in jih tudi v novem srednjeročnem obdobju ne bo, ker ni v ta namen ustreznih prostorov, novo=gradenj pa ne bo.

Morda bi se pritisk na knjižnico Polje zmanjšal, če bi se bili razvili načrtovani oddelki knjižnice v Dolskem, Zadvoru in Zalogu. Tako pa nam kažejo zadnji zbrani in objavljeni statistični podatki o slovenskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, da ima knjižnica Polje že večji knjižni sklad kot knjižnice v Slovenskih Konjicah, Trbovljah, Murski Soboti in na Ptuju; večji prirast kot knjižnice v Slovenskih Konjicah, Murski Soboti in na Ptuju; večjo izposojeno kot knjižnice v Slovenski Bistrici, Slovenskih Konjicah, Šmarju pri Jelšah, Trbovljah, Murski Soboti in na Ptuju; večji obisk kot knjižnice v Slovenski Bistrici, Slovenskih Konjicah, Šmarju pri Jelšah, Trbovljah, Trziču, Murski Soboti in na Ptuju.

Pri takem stanju in v takih razmerah je seveda jasno, da gre razvoj lahko le naprej.

Knjižnica Jožeta Mazovca Polje pomeni v okviru Ljubljane le eno knjižničnih enot. V Ljubljani deluje pet splošnoizobraževalnih knjižnic in njihove enote. Najbrž bo do podobnega razvoja kot v Polju prišlo tudi v drugih enotah ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah, kjer so bili nekdanje sedeži občin (Šentvid, Medvode, Rudnik) in imajo knjižničarsko tradicijo.

Tako stojimo ob pripravi novega srednjeročnega načrta spet pred dilemo: ali razvoj naprej ali razvoj načrtno zavirati. Tega pa si zagotovo nihče ne želi, še najmanj krajanje Polja.

In kako si knjižničarji Knjižnice Jožeta Mazovca Polje predstavljajo svojo bodočo knjižnico v Polju?

Imela bo 300 m² uporabnih površin z oddelkom za izposojeno na dom odraslim in ločenim oddelkom za izposojeno na dom mladini do 14. leta. Tu bodo imeli bralci v prostem pristopu na razpolago skupaj cca 15.000 knjig, skupno čitalnico za odrasle in mladino s 30 sedeži in priročno literaturo ter časniki in revijami, in skupen večnamenski prostor. Najmlajši obiskovalci od 3. do 6. leta bodo imeli ločeno območje za izposojeno gradiva (knjige,

igrača, AV sredstva), v sklopu katerega bo tudi pravljica
soba. Poleg tega bo imela knjižnica šr 50 m² prostora za
knjižno skladišče in 20 m² prostora za skladišče AV sredstev
in aparatov ter tehnično opremo knjig. Da bomo lahko ustregli
vsem obiskovalcem nas bo zaposlenih 9 delavcev: 4 delavci za
izposojajo gradiva na dom in najmanj 5 delavcev za ostalo de-
javnost (2 delavca za delo z mladino, 2 informatorja in 1
tehnični delavec).

Knjižnica bo imela 40.000 enot knjižne zaloge. Ker bo skla-
diščnih prostorov za tolikšno zalogo premalo in ker bo verjetno
tudi finančnih sredstev za potreben letni prirast (5.000 knjiž-
nih enot za 20.000 prebivalcev) premalo, računamo na dopol-
njevanje našega sklada s kolekcijami potujoče knjižnice.

Naloga širšega kroga slovenskih strokovnih knjižničnih de-
lavcev bo, preveriti zapisano zamisel razvoja, da bi lahko
skupaj dorekli usmeritev tega tipa knjižnic, ki zaradi zgodo-
vinskih in družbenopolitičnih pogojev, izstopajo iz načrtane
slovenske razvojne koncepcije.

VIRI IN LITERATURA:

1. Nova organizacija splošnoizobraževalne knjižnične mreže v Sloveniji, Obvestila republiške matične knjižnice, Ljubljana, december 1970.
2. Standardi za javne knjižnice, Ljubljana, NUK 1975
3. Osnutek normativov in standardov za splošnoizobraževalne knjižnice, Poročevalec KSS, Ljubljana, 6. junija 1984, št.4, leto III.
4. Statistika o javnih knjižnicah za leto 1968, Knjižnica 1-4, Ljubljana 1969
5. Splošnoizobraževalne knjižnice v letu 1982, Knjižnica 1-4, št. 27, Ljubljana 1983
6. Podatki o ljubljanskih splošnoizobraževalnih knjižnicah za leto 1983, Ljubljana, april 1984
7. KOKOLJ, M.: Priročnik za spoznavanje prirode in družbe. Občina Ljubljana-Polje, Polje 1959